

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 334.012.61-022.5(477):005.583.1/3(061.1ЄС)

DOI: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2023-4-10>

ПРОГРАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ З ПІДТРИМКИ ТА СТИМУЛЮВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ¹

І. В. КИЦЮК

кандидат економічних наук, доцент;

І. В. КОВАЛЬЧУКздобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Анотація. Мета статті полягає в аналізі діючих програм Європейського Союзу з підтримки та стимулювання малого та середнього бізнесу України. **Методика дослідження.** Досягнення поставленої у статті мети здійснено за допомогою таких методів: аналізу та синтезу опрацьованої інформації, логічного узагальнення та наукової абстракції. **Результати.** Європейський Союз пропонує українським малим та середнім підприємствам значну підтримку. Зокрема, характеристика програм Європейського Союзу показала, що для українських суб'єктів малого та середнього бізнесу на сьогодні доступні програми, які можна класифікувати за трьома напрямками: 1) полегшення виходу малого та середнього бізнесу на ринки ЄС; 2) покращення умов для конкурентоспроможності; 3) формування культури ведення бізнесу. **Практична значущість результатів дослідження.** Отримані результати дозволять поглибити знання про програми ЄС щодо підтримки та стимулювання малих та середніх підприємств та принципи роботи з ними.

Ключові слова: малі та середні підприємства, європейська інтеграція, Європейський Союз, єдиний ринок, програми підтримки та стимулювання бізнесу.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. Малі та середні підприємства (далі – МСП), як найбільш динамічний і мобільний сектор економіки, мають відігравати ключову роль у забезпеченні стійкого економічного зростання і підвищенні рівня життя в країні. Проте, за останні роки внаслідок економічних, політичних та військових обставин стан суб'єктів малого та середнього підприємництва в Україні значно погіршився, що вимагає постійних зусиль як з боку держави, так і власне суб'єктів бізнесу. Європейський Союз (далі – ЄС) також надає українському малому та середньому бізнесу значні можливості для розвитку, виходу на ринки ЄС та пошуку там бізнес-партнерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати досліджень проблем та перспектив розвитку малого і середнього бізнесу в Україні знайшла своє відображення у працях таких

українських вчених-економістів, як, зокрема, Варналій З. С., Дергачова В. В., Крисак А. О., Лучик С. Д. та інших. Проте, не беручи до уваги зростаючу кількість публікацій, які присвячені різноманітним аспектам функціонування малого та середнього підприємництва, не достатньо дослідженими залишаються можливості розвитку МСП в сучасних умовах реалізації євроінтеграційних процесів України.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз діючих програм Європейського Союзу з підтримки та стимулювання малого та середнього бізнесу України та особливості роботи з ними.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. 2 лютого 2023 року Україна підписала угоду з ЄС про участь у програмі «Єдиний ринок» (англ., Single Market Programme (SMP)). Участь у цій програмі забезпечить підтримку

¹ Статтю підготовлено в межах проекту «Центр досконалості Жана Моне «Волинський центр європейських студій: зелене та безпечне сусідство» програми Європейського Союзу ERASMUS+» (№ 101085647 – VCES – ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH). Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише авторам і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність.

українським малим і середнім компаніям, полегшить їхній доступ до ринків ЄС, сприятиме формуванню сприятливого бізнес-середовища, сталому зростанню та інтернаціоналізації [1].

Рада та Європейський парламент ухвалили програму єдиного ринку ЄС на 2021–2027 рр. у квітні 2021 року.

Основні цілі Програми: підвищення ефективності єдиного ринку; підтримка конкурентоспроможності підприємств ЄС, зокрема малих і середніх; сприяння розробці ефективних європейських стандартів; розширення можливостей і захист споживачів; забезпечення сталості та безпечності харчових продуктів на всіх ланках харчового ланцюга; зміцнення здоров'я людини, тварин і рослин й підтримка добробуту тварин; створення основи для фінансування високоякісної статистики.

Нова програма об'єднує низку заходів, які раніше фінансували окремо, для ефективнішого управління ними. Вона також містить нові ініціативи щодо покращення функціонування єдиного ринку. Загальний бюджет програми становить 4,2 млрд євро для підтримки та зміцнення управління єдиним ринком до 2027 р. з акцентом на економічному відновленні [2, с. 187–188].

У рамках Програми єдиного ринку Україна змогла приєднатися до Європейської мережі підприємств (англ., Enterprise Europe Network (EEN)), а також отримати переваги від програми «Еразмус» для молодих підприємців (англ., Erasmus for Young Entrepreneurs) та Європейської платформи кластерної співпраці (англ., European Cluster Collaboration Platform (ECCP)).

Україна також матиме право на фінансування виробників статистики для розробки, виробництва та поширення високоякісної статистики для моніторингу економічної, соціальної, екологічної та територіальної ситуації.

Участь України в Програмі єдиного ринку є важливим кроком на європейському шляху України та сприятиме економічному відновленню країни.

Європейська комісія досліджує, як використати весь потенціал Угоди про асоціацію та Угоди про поглиблену та всеосяжну вільну торгівлю з Україною, щоб полегшити їй доступ до єдиного ринку. Це призвело до перегляду плану пріоритетних дій на 2023–2024 рр., в якому визначено низку дій, які мають бути здійснені ЄС та Україною для прискорення повної імплементації Угоди про поглиблену та всеосяжну вільну торгівлю.

У 2021 р. ЄС та Україна підписали Меморандум про взаєморозуміння щодо стратегічного партнерства щодо сировини. У світлі російського вторгнення в Україну було схвалено оновлену дорожню карту на 2023–2024 рр. з конкретними проектами, які відображають нові пріоритети та реконструкцію видобувної промисловості України.

Промисловий діалог Україна – ЄС високого рівня організовується щороку між Генеральним директором (ГД) з питань внутрішнього ринку, промисловості, підприємництва та малого та середнього бізнесу та Міністерством торгівлі та промисловості України для оцінки поточного промислового співробітництва та узгодження наступних кроків. Ці зустрічі є платформою для обговорення поточних напрямків роботи з кращої інтеграції України в єдиний ринок і для того, щоб безпосередньо почути від компаній про вплив агресії Росії на їхню діяльність.

Комісія уважно аналізує національні заходи, такі як експортні обмеження на продукти (агропродовольчі товари, паливо тощо), вжиті внаслідок війни та наступні наслідки або побоювання дефіциту. Комісія також стежить за національними заходами, вжитими країнами ЄС для протидії вторгненню Росії в Україну [1].

Важливу роль відіграють мережі підтримки бізнесу, що надають допомогу компаніям з ЄС та України, зацікавленим у співпраці та розвитку.

Європейська мережа підприємств допомагає підприємствам впроваджувати інновації та розвиватися на єдиному ринку та за його межами. Це найбільша у світі мережа підтримки МСП з міжнародними амбіціями [3].

EEN – це глобальна міжнародна мережа до якої входить 70 країн світу. Мережа налічує понад 600 бізнес-асоціацій, близько 20 000 бізнес-пропозицій та технологічних розробок. Кожен рік EEN проводить близько 700 бізнес-заходів та b2b зустрічей, де підприємці зі всього світу шукають бізнес-партнерів.

За допомогою EEN українські МСП мають можливість: шукати бізнес-партнерів та покупців своєї продукції; розміщувати та відстежувати комерційні пропозиції; просувати свої інноваційні технології на ринки ЄС; шукати та залучати новітні інноваційні технології із-за кордону; шукати інвесторів та партнерів у ЄС для створення спільних підприємств.

Україна приєдналась до EEN у червні 2017 року, згідно Статті 21.5 «Програми з конкурентоспроможності та інновацій», шляхом створення консорціуму *EEN-Україна*. До складу консорціуму увійшли 7 організацій, серед яких представники бізнесу та державних установ, а також наукові організації [4].

Зокрема, нещодавно консорціум EEN-Україна склав карту українських клієнтів та їхні потреби в інноваціях для досягнення подвійного переходу та підвищення їхньої конкурентоспроможності, а також підвищив обізнаність щодо ведення бізнесу та інвестування в Україні [1].

Як форум для співпраці, мережа та спільнота, *Європейський кластерний альянс* (англ., European Clusters Alliance (ECA)) об'єднує клас-

тери з європейськими інституціями, з одного боку, і між собою, з іншого боку. ЕСА сприяє налагодженню зв'язків та вирішенню проблем, з якими стикаються кластери. Альянс позиціонує промислові кластери як ключових агентів європейської інноваційної екосистеми для розвитку та зростання економіки та конкурентоспроможності. Асоціація об'єднує 22 національні асоціації кластерів та амбасадорів з країн, що не мають національних мереж кластерів. Завдяки мережам ЕСА об'єднує понад 900 кластерних організацій європейського рівня. Вони складають 150 000 найбільш інноваційних підприємств і близько 11 000 університетів, дослідницьких центрів та державних установ [5].

Український кластерний альянс (УКА) (англ., Ukrainian Clusters Alliance) – це мультигалузєва загальнонаціональна спілка підприємств, бізнес-об'єднань, кластерів та кластерних організацій України, що прагнуть до підвищення своєї конкурентоспроможності шляхом впровадження засад кластерної кооперації, індустріальних, цифрових та зелених інновацій автоматизації та ефективної взаємодії з державою. УКА є провідним і найбільшим формальним об'єднанням кластерного руху економічних кластерів України – нині до Альянсу входять 48 кластерів та асоціацій кластерного типу. УКА було засновано 24 березня 2022 року на базі ініціативи Clusters 4 Ukraine, що вийшла з кластерного комітету Платформи промислових і хайтек секторів Industry 4 Ukraine. Головною рушійною силою українського кластерного руху в різних форматах виступає Асоціація підприємств промислової автоматизації України (АППАУ) [6].

Європейська платформа кластерної співпраці – це європейський онлайн-центр для зацікавлених сторін кластеру (кластерних організацій, політиків та інших пов'язаних зацікавлених сторін з екосистеми кластеру) і довідковий універсальний центр для зацікавлених сторін у країнах, що не входять до ЄС, які прагнуть налагодити партнерство з європейськими партнерами [1].

Важливого значення набувають зустрічі «Фокус-група Україна з питань ділового співробітництва між Україною та ЄС» (англ., «Focus Group Ukraine on EU-Ukraine business cooperation»). Фокус-група Україна об'єднує відповідних зацікавлених сторін та мережі підтримки бізнесу для обговорення останніх ініціатив і програм ЄС, національних, українських та міжнародних для підтримки бізнес-співробітництва між ЄС та Україною та збору відповідних відгуків. Форум сприяє тіснішій торговельній співпраці між Україною та ЄС шляхом підвищення обізнаності про можливості ведення бізнесу як з Україною, так і з країнами-членами ЄС [7; 1].

Значну роль у знаходженні потенційних партнерів та налагодженні подальшої співпраці між

підприємствами країн-членів ЄС та України відіграють відповідні ІТ-інструменти.

Платформа стійкості ланцюга поставок EEN (англ., The EEN Supply Chain Resilience Platform) створена на основі Європейської мережі підприємств у співпраці з Європейською платформою кластерної співпраці за підтримки Європейської Комісії та Європейської ради з інновацій та Виконавчого агентства малого та середнього бізнесу (англ., European Innovation Council and SMEs Executive Agency (EISMEA)) [8]. У рамках підтримки EEN малим і середнім підприємствам стати більш стійкими, платформа дозволяє малим і середнім підприємствам зв'язуватися з новими партнерами та допомагати відновлювати порушені ланцюжки створення вартості [1].

Ця платформа доповнює дві інші платформи для пошуку бізнес-партнерів, що підтримуються Європейською Комісією та допомагають подолати руйнування, спричинені війною: Платформа «ЄС-Україна» пошуку міжнародних бізнес-партнерів (англ., EU-Ukraine Solidarity Lanes Business Matchmaking Platform) і Форум «EU Clusters support Ukraine» [8].

Зокрема, Єврокомісія у межах Плану заходів створення «Шляхів солідарності» запустила Платформу для зв'язків з бізнесом, що також створена на базі EEN [9] та має на меті об'єднати бізнес ЄС та України для швидкого пошуку прагматичних рішень щодо експорту сільськогосподарської продукції, продуктів харчування та сировини з України, з метою полегшення логістичних операцій та пошуку нових партнерів [1].

Міжнародна платформа кооперації, пошуку партнерів та допомоги Україні у сфері електроенергетики (англ., Electric energy matchmaking Forum for Ukraine support) об'єднує українські компанії державного та приватного секторів, які потребують відновлення електричних систем або придбання нового енергетичного обладнання чи його компонентів, а також виробників/дистриб'юторів різних типів енергетичного обладнання з ЄС, які можуть продати чи надати його як допомогу [10].

Окрім того, українські підприємці мають змогу отримати досвід для створення власної компанії. Так, програма ЄС «Еразмус для молодих підприємців» (англ., Erasmus for Young Entrepreneurs programme, (EYE)) [11] – це транскордонна програма обміну, яка дає новим підприємцям або підприємцям-початківцям можливість навчатися у досвідчених підприємців, які ведуть малий бізнес в інших країнах-учасниках. Обмін досвідом відбувається під час перебування у досвідченого підприємця, що допомагає новому підприємцю набутися навичок, необхідних для керування невеликою фірмою. Приймаюча сторона отримує переваги від нових поглядів на свій бізнес, а також

отримує можливість співпрацювати з іноземними партнерами або вивчати нові ринки. Програма ЕУЕ готова підтримати участь більшої кількості українських підприємств.

Зокрема, наприкінці лютого 2023 року Європейська Комісія започаткувала два конкурси пропозицій під спільною назвою «ReadyForEU» із загальним бюджетом 7,5 мільйонів євро. Ці два конкурси спрямовані на те, щоб допомогти українським підприємцям та бізнесу скористатися перевагами єдиного ринку. Конкурси фінансуються в рамках Програми єдиного ринку та є результатом підписання угоди участь України у даній програмі [12].

Перший конкурс, «Бізнес-міст», з бюджетом 4,5 мільйона євро, надає фінансову підтримку українським малим і середнім підприємствам (МСП), які постраждали від війни, у формі ваучерів на доступ до послуг та участь у виставках ЄС. Проектом керуватимуть організації підтримки бізнесу, такі як Європейська мережа підприємств, Європейська мережа кластерів та інші організації.

Другий конкурс «Еразмус для молодих підприємців – Україна» з бюджетом 3 мільйони євро дозволить новим українським підприємцям отримати досвід ведення бізнесу в інших європейських країнах. Цей проект здійснюватиметься в рамках вже створеної програми Еразмус для молодих підприємців [12].

Також українські МСП мають можливість подати заявку на отримання фінансування

через «Фонд МСП задля сприяння бізнес-ідеям» (англ., 2023 Ideas Powered for Business SME Fund) [13]. Це надає їм безпрецедентну можливість отримати доступ до коштів для захисту своєї інтелектуальної власності. Ideas Powered for business SME Fund – це ініціатива Європейської Комісії, яка реалізується Європейською агенцією інтелектуальної власності (англ. The European Union Intellectual Property Office (EUIPO)) і діятиме з 23 січня 2023 року по 8 грудня 2023 року.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямі. Таким чином, стан війни, відплив трудових ресурсів, складна економічна ситуація в країні безпосередньо позначаються на функціонуванні МСП. Проте, отримання Україною статусу кандидата на вступ до ЄС є фактично вибором стратегічного вектору розвитку. Для українських суб'єктів господарювання євроінтеграція – це, в першу чергу, стандарти, що визначають напрямки їх подальшої модернізації: створення конкурентоспроможної продукції та послуг, формування сприятливого інвестиційного клімату, досягнення високого рівня корпоративної безпеки та забезпечення рівноправної конкуренції, враховуючи інтереси усіх зацікавлених сторін. Також ЄС пропонує значні можливості для українських МСП щодо грантової підтримки, вигідного кредитування, доступу до навчальних програм, нових технологій тощо, що потребує постійного дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Support actions for Ukraine. *European Commission* : веб-сайт. URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/support-actions-ukraine_en (дата звернення: 22.10.2023).
2. Кицюк І. В. Єдиний ринок. *Зелений і безпечний Європейський Союз* : монографія / [А. О. Бояр (кер. авт. кол.), І. В. Кицюк, Н. І. Романюк та ін.] ; за ред. А. О. Бояра, В. Й. Лажніка. Луцьк : Вежа-друк, 2023. 592 с.
3. About the Enterprise Europe Network. *Enterprise Europe Network* : веб-сайт. URL: <https://een.ec.europa.eu/> (дата звернення: 23.10.2023).
4. Про мережу EEN. *Enterprise Europe Network Україна* : веб-сайт. URL: <http://eenukraine.com/uk/> (дата звернення: 22.10.2023).
5. About ECA. *European Cluster Alliance* : веб-сайт. URL: <https://clustersalliance.eu/> (дата звернення: 23.10.2023).
6. Історія Альянсу. *Ukrainian Cluster Alliance* : веб-сайт. URL: <https://www.clusters.org.ua/en/home-page/> (дата звернення: 23.10.2023).
7. Focus Group Ukraine on EU–Ukraine business cooperation. *European Cluster Collaboration Platform* : веб-сайт. URL: <https://clustercollaboration.eu/content/focus-group-ukraine-eu-ukraine-business-cooperation> (дата звернення: 23.10.2023).
8. The Supply Chain Resilience Platform. *The Supply Chain Resilience (SCR) platform* : веб-сайт. URL: <https://supply-chain-resilience-platform.b2match.io/> (дата звернення: 23.10.2024).
9. Єврокомісія офіційно запустила Платформу Україна-ЄС для зв'язків з бізнесом. *Євроінтеграційний портал* : веб-сайт. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/novyny/evrokomisiya-ofitsiyno-zapustyla-platformu-ukrayina-yes-dlya-zvuzakiv-z-biznesom> (дата звернення: 23.10.2023).
10. The Electric Energy matchmaking Forum. *Electric energy matchmaking Forum for Ukraine support* : веб-сайт. URL: <https://een-humanitarian-corridor-for-ukraine.b2match.io/home> (дата звернення: 23.10.2023).
11. The European exchange programme for Entrepreneurs. *Erasmus for Young Entrepreneurs programme* : веб-сайт. URL: <https://www.erasmus-entrepreneurs.eu/> (дата звернення: 07.11.2023).
12. Commission launches €7.5 million calls to support the integration of Ukrainian SMEs in the Single Market. *European Commission* : веб-сайт. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_1224 (дата звернення: 08.11.2023).
13. SME Fund 2023. *The European Union Intellectual Property Office* : веб-сайт. URL: <https://euipo.europa.eu/ohimportal/en/web/guest/online-services/sme-fund> (дата звернення: 09.11.2023).

REFERENCES

1. Support actions for Ukraine. *European Commission* : website. Available at: https://single-market-economy.ec.europa.eu/support-actions-ukraine_en (accessed 22 October 2023).
2. Kytsyuk I. V. (2023). Yedynyi rynek [Single market.]. Zelenyi i bezpechnyi Yevropeyskyi Soiuz. Lutsk : Vezhadruk, 592 p. [in Ukrainian].
3. About the Enterprise Europe Network. Enterprise Europe Network: website. Available at: <https://een.ec.europa.eu/> (accessed: 23 October 2023).
4. Pro merezhu EEN [About network EEN]. Enterprise Europe Network Ukraina: website. Available at: <http://eenukraine.com/uk/> (accessed 22 October 2023).
5. About ECA. European Cluster Alliance: website. Available at: <https://clustersalliance.eu/> (accessed 23 October 2023).
6. Istoriia Aliansu [History of the Alliance]. Ukrainian Cluster Alliance: website. Available at: <https://www.clusters.org.ua/en/home-page/> (accessed 23 October 2023).
7. Focus Group Ukraine on EU–Ukraine business cooperation. European Cluster Collaboration Platform: website. Available at: <https://clustercollaboration.eu/content/focus-group-ukraine-eu-ukraine-business-cooperation> (accessed 23 October 2023).
8. The Supply Chain Resilience Platform. The Supply Chain Resilience (SCR) platform: website. Available at: <https://supply-chain-resilience-platform.b2match.io/> (accessed 23 October 2024).
9. Yevrokomisiia ofitsiino zapustyla Platformu Ukraina-Yes dlia zviazkiv z biznesom [The European Commission has officially launched the EU-Ukraine business matchmaking platform]. Yevrointehratsiinyi portal: website. Available at: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/novyny/yevrokomisiya-oficiyno-zapustyla-platformu-ukrayina-yes-dlya-zvyazkiv-z-biznesom> (accessed 23 October 2023).
10. The Electric Energy matchmaking Forum. Electric energy matchmaking Forum for Ukraine support: website. Available at: <https://een-humanitarian-corridor-for-ukraine.b2match.io/home> (accessed 23 October 2023).
11. The European exchange programme for Entrepreneurs. Erasmus for Young Entrepreneurs programme: website. Available at: <https://www.erasmus-entrepreneurs.eu/> (accessed 07 November 2023).
12. Commission launches €7.5 million calls to support the integration of Ukrainian SMEs in the Single Market. European Commission: website. Available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_1224 (accessed 08 November 2023).
13. SME Fund 2023. The European Union Intellectual Property Office: website. Available at: <https://euipo.europa.eu/ohimportal/en/web/guest/online-services/sme-fund> (accessed 09 November 2023).

Iryna Kytsyuk, Ivan Kovalchuk, Lesya Ukrainka Volyn National University. **Programs of the European Union for support and stimulation of small and medium-sized businesses in Ukraine.**

Annotation. The purpose of the article is to analyze the current programs of the European Union for the support and stimulation of small and medium-sized businesses of Ukraine. **Methodology of research.** The purpose of the article was achieved through the use of the following methods: analysis and synthesis of processed information, logical generalization and scientific abstraction. **Findings.** Small and medium-sized enterprises are the most dynamic and mobile sector of the economy and should play a key role in ensuring sustainable economic growth and raising the standard of living in the country. However, the state of war, the outflow of labor resources from Ukraine, the difficult economic situation in the country directly affect the functioning of SMEs. This requires constant efforts on the part of both the state and business entities. The European Union offers Ukrainian small and medium-sized enterprises significant support. In particular, the characteristics of the programs of the European Union showed that for Ukrainian small and medium-sized businesses there are currently available programs that can be classified in three areas: 1) facilitating small and medium-sized businesses access to the EU markets; 2) improvement of competitiveness conditions; 3) formation of business culture. The European integration of Ukraine is the choice of a strategic development vector. For Ukrainian business entities, European integration is, first of all, standards that determine the directions of their further modernization: creating competitive products and services, creating a favorable investment climate, achieving a high level of corporate security and ensuring equal competition, taking into account the interests of all interested parties. The EU also offers significant opportunities for Ukrainian SMEs in terms of grant support, profitable lending, access to training programs, new technologies, etc. **Practical value.** The obtained results will allow to deepen knowledge about EU programs for support and stimulation small and medium-sized enterprises and the principles of working with them.

Keywords: small and medium-sized enterprises, European integration, the European Union, the single market, business support and stimulation programs.